

PRAKTYKA TWORZENIA EDUKACYJNEJ WSPÓLNOTY – WPROWADZENIE

W jaki sposób budować wspólnoty edukacyjne, by miały moc łączenia ludzi ponad podziałami? Jakie fundamenty edukacyjnej więzi mogą stać się pomostem jednoczącym ludzi z różnych stron świata, o odmiennych wartościach, kulturze i religii? Prezentowana Czytelnikowi książka stanowi zbiór wybranych wystąpień pedagogów, uczestników Międzynarodowej Konferencji „Fundamenty Edukacyjnej Wspólnoty”, zorganizowanej przez Instytut Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego w dniach 15–17 kwietnia 2004 roku. W ramach konferencji wyeksponowano szczególnie kulturowe, antropologiczne i aksjologiczne konteksty tworzenia edukacyjnej wspólnoty oraz socjologiczne i psychologiczne mechanizmy leżące u podłoża budowania międzyludzkiej więzi – zarówno w odniesieniu do szkoły, jak też innych instytucji oraz ugrupowań podejmujących zadania edukacyjne w skali „mojej małej ojczyzny”, naszego kraju, zjednoczonej Europy i wspólnego świata. Naukowcy i praktycy dzielili się swymi przemyśleniami, propozycjami, projektami i badaniami w zaproponowanych przez organizatorów kręgach tematycznych:

- antropologiczne i aksjologiczne konteksty budowania edukacyjnej wspólnoty;
- kultura jako fundament wspólnoty edukacyjnej;
- tworzenie wspólnoty edukacyjnej w praktyce;
- porozumiewanie się na rzecz tworzenia edukacyjnej wspólnoty;
- edukacja na rzecz społeczeństwa dla wszystkich.

Przedstawiona Państwu publikacja stanowi pokłosie podjętych dyskusji na temat możliwości tworzenia edukacyjnej wspólnoty w praktyce. Centralnymi kategoriami rozważań uczyniono pojęcia różnorodności i tożsamości, jednostki i wspólnoty, globalizmu i regionalizmu, tradycji i zmiany, wielowymiarowości, napięć, wartości wspólnotowych oraz kontekstów budowania wspólnoty. Zaproponowana przez organizatorów tematyka spotkała się z szerokim zainteresowaniem i znalazła swoje odzwierciedlenie w wielu przygotowanych przez uczestników konferencji tekstach wygłoszonych zarówno w części plenarnej, jak i przy „okrągłym stole” spotkań popołudniowych. Podjęta problematyka ukazała nie tylko istotną pedagogiczną i społeczną wagę podnoszonych spraw, ale także „wspólnotowość” myśli w poszukiwaniu dróg budowy edukacyjnych wspólnot. Tworzenie wspólnoty edukacyjnej w praktyce jest rozumiane jako zadanie wielowątkowe, obejmujące szerokie obszary rozwiązań zarówno teoretycznych, jak i praktycznych. Autorzy – pedagodzy pochodzący z różnych państw, posiadający różne doświadczenia – proponując nam różne horyzonty interpretacyjne, wskazują łączące nas – w poprzek wszelkich podziałów – fundamenty tworzenia edukacyjnych wspólnot.

Książka, którą oddajemy do rąk Państwa składa się z czterech części odzwierciedlających przestrzenie rozważań nad praktyką tworzenia edukacyjnej wspólnoty. Część pierwsza **Jedność teorii, badań i działania** jest odzwierciedleniem refleksji na temat wzajemnych związków i zależności między teorią a praktyką, zarówno w perspektywie metodologicznej, jak i możliwości wypracowywania praktycznych rozwiązań na poziomach lokalnym i globalnym. Tom otwiera tekst Stanisława Palki, który podejmuje rozważania na temat szans i obustronnych zależności twórczego wiązania teoretycznej wiedzy pedagogicznej z praktyką edukacyjną. Proponowane przez Autora podejście umożliwia dostrzeżenie i realizowanie elementów współdziałania poznawczego i praktycznego badaczy oraz nauczycieli, a także modelowanie ich współpracy w duchu edukacyjnej wspólnoty. S. Palka dokonuje szacowania realnych możliwości wiązania dokonań pedagogiki ze sferą praktyki oraz uwarunkowań tego procesu. Wymieniając uwarunkowania społeczne, ekonomiczne, naukowe, zwraca m.in. uwagę na kształtowanie postaw i kompetencji teoretyków (czyli naukowców) i praktyków (czyli nauczycieli) oraz podkreśla doniosłość kształcenia i doskonalenia zawodowego tych drugich. Wątki te podejmuje w swym tekście Wanda Dróżka, która przybliży nową perspektywę integracji teorii i praktyki w kształceniu nauczycieli, wyłaniającą się z założeń tzw. „metodologii refleksyjnej” – podejścia do praktyki badawczej, które rozwija się w ramach refleksyjnych nurtów poznawczych w naukach społecznych. Autorka stawia pytanie o to, jak doprowadzić do harmonijnej integracji teorii i praktyki w kształceniu nauczycieli. Przykładem zastosowania refleksyjnych strategii badawczych, służących integracji teorii i praktyki, mogą być badania autobiograficzne. Zdaniem W. Dróżki stosowanie metodologii refleksyjnej może prowadzić do powstania zintegrowanej „teoretyczno-praktycznej” wiedzy pedagogicznej. Kolejni Autorzy włączają się swymi głosami do nakreślonych pól tematycznych. Renata Głogowska na podstawie przeprowadzonych badań empirycznych formułuje postulaty, których spełnienie warunkuje efektywność wykorzystania teoretycznej wiedzy pedagogicznej w praktyce edukacyjnej. Petr Franiok w refleksji nad teoretycznym podłożem i praktyką nauczania zwraca uwagę na niektóre aspekty kształcenia nauczycieli. Tomasz Bajkowski bada wzajemne zależności teorii i praktyki w świadomości diagnosty. Dariusz Grzybek, korzystając z teorii organizacji uczącej się Petera Senge, dokonuje charakterystyki szkoły uczącej się, która nie tylko opiera się zbiurokratyzowanemu systemowi oświaty, ale zachowując progresję w efektywności nauczania, zmienia ludzi uczestniczących w tym procesie. Teresa Giza z teoretycznej wiedzy pedagogicznej i możliwości jej rozwijania wyprowadza założenia dla praktyki kształcenia uczniów zdolnych. Autorka upomina się o prawo dzieci do rozwijania ich zdolności, niezależnie od statusu rodziny. Tworzenie edukacyjnej wspólnoty na rzecz wspierania rozwoju zdolności uczniów T. Giza rozumie jako tworzenie przestrzeni społecznej, w której podjętych zostanie wiele różnorodnych działań, inicjatyw oddolnych, inspirowanych wiedzą teoretyczną i refleksją nad dotychczasową praktyką oraz potrzebami lokalnymi. Część pierwszą publikacji zamyka tekst Anity Polnik-Klajn i Elżbiety Polnik, w którym to Autorki na podstawie własnych działań w obrębie praktycznego wykorzystywania myśli Marii Montessori i Celestyna Freineta w pedagogice przedszkolnej ukazują możliwości budowania pomostu między wiedzą teoretyczną a praktyką edukacyjną.

Część drugą książki, zatytułowaną **Wspólnota edukacyjna szkoły**, otwiera tekst Władysława Kubika przybliżający szkołę z perspektywy jej powinności promowania pełnego rozwoju człowieka oraz kształtowania edukacyjnej wspólnoty. Zadanie to

zakłada wspólną wizję człowieka i wspólny cel. Warunkiem powstania wspólnoty jest budowana na fundamencie sumienia solidarność, czyli współuczestnictwo wszystkich podmiotów w służbie człowiekowi. W realizacji wspólnej wizji szkoły niezbędny jest klimat – duch wspólnoty łączący wszystkich jej członków: dyrektora, nauczycieli, personel pomocniczy, a zwłaszcza rodziców i uczniów. W. Kubik przedstawia także w horyzoncie daru i służby wątek znaczenia władzy we wspólnocie. Autorowi udaje się także pokazać przykłady tworzenia współczesnych wspólnot edukacyjnych, które spełniają opisywane warunki. Szkoła jest polem badawczym także dla Elisabet Nihlfors, która poświęca swój tekst zagadnieniom zarządzania, sprawowania kontroli i ewaluacji sektora edukacji w szwedzkim systemie szkolnictwa. Autorka zwraca uwagę na proces politycznych zmian w zarządzaniu oświatą, zarówno na szczeblach wyższych, jak i lokalnych. Dorota Klus-Stańska przygląda się natomiast bliżej tzw. szkolnej kulturze dydaktycznej, rozumianej jako pewnego rodzaju konfiguracja przekonań, wartości, norm i wzorców zachowań związanych z akceptowanymi w szkole sposobami tworzenia wiedzy oraz koncentruje się na tym, co dla polskich szkół jest typowe i wspólne. Janina Kostkiewicz w swoim tekście stawia pytania o fundamenty zreformowanej, polskiej szkoły, tzn. o ich jakość, treść i wartości jako pytania o stan społeczno-gospodarczo-kulturowego podłoża dla tworzenia szkoły o nowym obliczu. W dyskusję nad wizją szkoły jako wspólnoty wpisują się także głosy Lidii Dakowicz i Andrzeja Dakowicza podnoszące kwestię więziotwórczej mocy metod aktywizujących.

Trzecia część publikacji, zatytułowana **Nauczyciel. Kształcenie i doskonalenie**, poświęcona została zagadnieniu kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, wspierających ich w kompetencjach tworzenia edukacyjnych wspólnot. Kwestię tę porusza m.in. Irëna Żogła, która uważa tworzenie wspólnot edukacyjnych za dobry kierunek zmian w oświacie. Podstawą wykorzystania nowych szans, jakie otwierają się przez Europą Wschodnią, jest – zdaniem Autorki – wykorzystanie nowoczesnych technologii, decentralizacja i mobilność we wszelkich instytucjach edukacyjnych. Nowy świat wymaga nowej, nowoczesnej szkoły, a zarazem specjalnie przygotowanego nauczyciela, zdolnego nie tylko do posługiwania się nowymi technologiami, ale także i do obalania i przełamywania stereotypów w wychowaniu. Kolejne teksty pokazują przykłady z praktyki tworzenia edukacyjnych wspólnot, w których budowaniu znaczącą rolę przypisano nauczycielowi. Beata Oelszlaeger opisuje, jak realizując program Sokrates/Erasmus można przygotować studentów – przyszłych pedagogów – do wykonywania zawodu w nowej europejskiej rzeczywistości. Przedmiotem zainteresowania badawczego Elżbiety Ożarek jest problem doskonalenia zawodowego nauczycieli Górnego Śląska – regionu poddawanego restrukturyzacji, znajdującego się w trudnej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Z odmiennej perspektywy przygląda się kształceniu nauczycieli Jiří Prokop. Kategoriami centralnymi swoich zainteresowań Autor ten uczynił przygotowanie do partnerstwa i współpracy w procesie uczenia się. Na podstawie przeprowadzonych badań na temat partnerstwa między nauczycielem a uczniem J. Prokop wskazuje szereg możliwości i ograniczeń takiej współpracy w procesie nauczania.

Kolejna część publikacji poświęcona została zawodowi nauczyciela rozważanemu w **kontekstach porównawczych**. Dorota Kowalczyk podejmuje próbę wskazania najważniejszych kategorii wyznaczających myślenie o nauczycielu zjednoczonej Europy. Autorka przedstawia założenia polityki edukacyjnej Unii Europejskiej w świetle przyjętych dokumentów i deklaracji. Na tak naszkicowanym tle przedstawia reformę

ustroju szkolnego w kontekście kształcenia nauczycieli. Opisuje także priorytety i standardy nowoczesnego systemu kształcenia nauczycieli. Tekst Swietłany Kohut i Barbary Łuczyńskiej kieruje uwagę Czytelnika w stronę problemów, jakie przeżywa oświata na Ukrainie w fazie przeprowadzania kompleksowych reform i formowania się nowego systemu pracy społeczno-socjalnej (opiekuńczej). Autorki podkreślają, iż konieczne stało się przygotowanie nowych kadr, zdolnych włączyć Ukrainę w proces budowania edukacyjnej wspólnoty. Niezbędny wydaje się trud permanentnego doskonalenia programów studiów różnego szczebla przygotowujących pedagogów oraz międzynarodowa wymiana doświadczeń. Na podobny, ale jakże jakościowo różny problem zwraca uwagę Tshedi Naong. Autor ten przedstawia studium przypadku wprowadzania opartego na nowym podłożu filozoficznym i metodologicznym systemu kształcenia nauczycieli w Republice Południowej Afryki w erze post-apartheidu. Aldona Kopik natomiast, analizując w swoim tekście szczebel edukacji elementarnej, wczesnoszkolnej w silnie zróżnicowanych programowo i organizacyjnie strukturach szkół Unii Europejskiej, tropi wspólne dla wszystkich systemów rozwiązania. Zainteresowania badawcze Doroty Pauluk ogniskują się wokół problematyki kobiet, rozważanej w kontekście przemian europejskiego szkolnictwa wyższego. Autorka wysuwa tezę, iż budowanie akademickiej wspólnoty edukacyjnej, zdolnej nadać za rozwojem społecznym, technicznym i postępowaniem wiedzy, winno uwzględniać zwiększony udział kobiet w kadrze pracowników naukowo-dydaktycznych. Perspektywa jednoczącej się Europy stała się także horyzontem dla rozważań Grażyny Nowak-Starz i Kazimierzy Zdziebło analizujących szkolnictwo wyższe kształcenia pielęgniarek i położnych.

Prosimy o życzliwe przyjęcie publikacji, zapraszając jednocześnie do wspólnego namysłu nad poruszonymi przez Autorów problemami. Ponieważ językami konferencji były języki polski oraz angielski, publikowane teksty zachowują oryginalny język, w którym zostały wygłoszone. Przedstawione Państwu rozważanie nad teorią i praktyką edukacji, jej wymiarem szkolnym i tym nakierowanym na osobę nauczyciela stanowi zaproszenie do tworzenia wspólnoty edukacyjnej, zdolnej łączyć ludzi, dla których sprawa wspólna stanowi wartość.

Trudu recenzowania niniejszego tomu podjął się prof. dr hab. Tadeusz Aleksander, któremu wyrażam serdeczne podziękowania za cenne uwagi i opinie.

Anna Sajdak